

جمهوری اسلامی ایران

مسروقت: عبدالکريم، ۱۳۲۴ -

از شریعتی / عبدالکریم سروش. - تهران: موسسه فرهنگی

مصادفہ - ۱۳۸۱

ISBN:964-5633-18-4

۲۹۶ ص ۳۴۰۰ رجال

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیما.

کتابنامه. بصورت زیر نویس، نمایه.

۱. شریعتی، علی. ۱۳۱۲ - ۱۳۵۶ - نقد و تفسیر، ۲. اعلام -

تجدید حیات و کسی. الفہ عنوان۔

RV/1A

BP ۲۳۳/۷ مش ۳۵

pA1-17577

کتابخانه علی ایمن

مجموعه ارباب معرفت ۴

از شریعتی

عبدالکریم سروش

تهران - زمستان
۱۳۸۴

مؤسسه فرهنگی صراط
تهران، میدان انقلاب، خیابان ۱۶ آذر، کوچه پنجم، شماره ۳۶،
تلفن: ۶۶۴۱۹۸۰۸، فاکس: ۶۶۹۵۴۰۱۲

www.seratci.com

info@seratci.com

از شریعتی

عبدالکریم سروش

طرح جلد: محمد فدائی

نوبت چاپ: اول / زمستان ۸۴

چاپ و صحافی: سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و

ارشاد اسلامی

شمارگان: ۳۰۰۰ نسخه

قیمت: ۳۴۰۰۰ ریال

همه حقوق محفوظ است

یادداشت ناشر

روشنفکران دینی در دیار ما، از آغاز تاکنون، دغدغه و آرمان مشترکی داشته‌اند. دغدغه‌ی اصلی آنان، تبیین موجه و معقول نسبت میان سنت و به ویژه فربه‌ترین عنصر آن یعنی دین، و تجدّد است و آرمان آنان یافتن راهی و ایجاد فضایی برای امکان زیستن مؤمنانه در جهان مدرن؛ مدرنیتی که به عقب بازمی‌گردد.

اینان، اما در عین اشتراک در این دلمشغولی و هدف، هریک به اقتضای پیش‌فرض‌ها، دلبستگی‌ها، آموخته‌ها و نیز درک اوضاع و احوال سیاسی، فرهنگی و اجتماعی جامعه‌ی خود و در چارچوب پارادایم عصر خویش، راه‌حل‌های متفاوتی را برای ایجاد و بسط آن تفاهم مطلوب پیش‌نهادده‌اند.

بازخوانی مدام و مکرر اندیشه‌های حاملان این تفکر، علاوه بر تدقیق بیشتر تحریر محل نزاع، ما را به همدلی و همراهی نقّادانه با آنان ترغیب می‌کند و آسیب‌شناسی راه‌حل‌های مبتکرانه و مقایسه‌ی ابداعات فکری ایشان، ما را در یافتن گوهر اندیشه‌ی آنان و تدارک راه‌کارهایی کارآمدتر و نتیجه‌بخش‌تر مدد می‌رساند و از این رو است که شناخت و فهم هر مواجهه‌ی منطقی با روشنفکران دینی و بازتفسیر انتقادی اندیشه‌ها و باورهای آنان مغتنم است به‌ویژه آن‌که از سوی کسانی

باشد که خود در همین سلسله جای دارند و مشفقانه آموزه‌های شخصیت‌های مؤثر جریان روشنگری دینی را به ما می‌آموزند.

مرحوم دکتر علی شریعتی، نه اولین روشنفکر دینی این مرز و بوم است و نه آخرین آن‌ها، اما بی‌شک یکی از نقاط عطف این جریان و این هویت مهم تاریخ اندیشه و فرهنگ ماست و از این رو است که دکتر عبدالکریم سروش که خود از سرامدان این حلقه است در فرصت‌های گوناگون و به بهانه‌های مختلف ما را در محضر افکار شریعتی می‌نشانند و بهره‌مندی‌های خویش و نیز نقدهای خود را بر او بازگو می‌کند.

کتاب پیش‌رو، متن پیراسته‌ی سخنرانی‌های دکتر سروش در میان سال‌های ۷۳ تا ۸۴ از شریعتی است و گرچه پیش از این نیز برخی از سخنان دیگر ایشان در باب شریعتی در سایر کتب منتشره‌ی صراط آمده است، اما این برای اولین بار است که مجموعه‌ای به نام و برای شریعتی توسط مؤسسه‌ی فرهنگی صراط راهی دستان ارباب معرفت می‌شود.

در این مجموعه ۹ سخنرانی از دکتر سروش آمده است. بلندترین گفتار این کتاب سخنانی است با عنوان «شریعتی و پروتستان‌تیسیم» که در دو نوبت به مناسبت سالگرد درگذشت مرحوم دکتر علی شریعتی در خرداد و تیرماه ۱۳۷۷ ایراد شده و در این کتاب نیز در دو قسمت آمده است. حجیم بودن این مقال، البته نشان‌دهنده‌ی اهمیت محتوای آن نیز هست. دکتر سروش در این گفتار «دنیوی کردن دین» را یکی از اهداف و آرمان‌های روشنفکری دینی در سراسر جهان اسلام دانسته و به منظور بررسی و نقد حرکت فکری - علمی مرحوم شریعتی که خود آن را نوعی

«پروتستانتیسم اسلامی» نامیده است، به تبیین ماهیت و پیامدهای نهضت پروتستانی در جهان مسیحی پرداخته است و درکی از نسبت میان دین و دنیا را از منظر شریعتی، بازرگان و در طی جریان اصلاحگری دینی به دست داده است و در پایان با تأکید بر اینکه دین یا باید دنیوی باشد یا اخروی اخروی و دینی که هم پروای دنیای آدمیان را داشته باشد و هم پروای آخرت آن‌ها را (در عرض هم)، قرین توفیق نخواهد بود، تصریح می‌کند که گوهر دین عبارت است از «تجربه‌ی دینی» و دینداری به معنای پرواز روح، معنادار شدن زندگی و آزادگی درونی است و این عروج معنوی، در دنیایی غیرآباد و دست به گریبان فقر و فلاکت میسر نمی‌شود، دنیا را عقلاً اداره می‌کنند نه به نام دین و نه با تکیه بر دین، اما به خاطر امکان دین ورزیدن.

در مقاله‌ی «شریعتی و غرب»، مفهوم «غرب‌زدگی» و رویکردهای مختلف به غرب و نتایج و آثار این رویکردها واکاویده شده و مشخصه‌های غرب‌شناسی واضعان اصطلاح «غرب‌زدگی» و قائلان به تعبیر «بحران در تمدن غرب» از جمله شخصیت‌پنداری، ماهیت‌اندیشی، جبرباوری، کلی‌نگری و ... برشمرده شده‌اند و آنگاه به عدم رغبت مرحوم شریعتی به دموکراسی و لیبرالیسم غرب و در عوض دلبستگی او به سوسیالیسم و نیز شباهت‌های میان اندیشه‌ی غرب‌شناسی مرحوم شریعتی و مرحوم جلال آل احمد پرداخته شده است. دکتر سروش معتقد است که لبّ کلام شریعتی در باب غرب، تفکیک میان آثار تمدنی (تکنولوژی و فناوری) و فرهنگ مغرب زمین است، فرهنگی که سنت‌زدایی و هویت‌زدایی می‌کند و راه‌حلی که او پیش می‌نهد برگرفتن اولی و پرهیز از بعدی با بهره‌گیری از راهبرد «بازگشت به خویش» یعنی بازگشت به سنن و فرهنگ خویش است. آنگاه دکتر سروش به

شرح و تبیین نکته‌ای که از نظر شریعتی مغفول افتاده یعنی «سیالیت هویت» پرداخته و با چنین رویکردی بازگشت به خویشتن را در تعبیر صحیح آن مورد توجه قرار داده است.

گفتارهای دیگر این کتاب به اندیشه‌ی شریعتی در باب فلسفه، فلسفه‌ی تاریخ، جهان جدید و درس‌ها و عبرت‌های نهضت شریعتی اختصاص یافته است. دکتر سروش در گفتار «شریعتی؛ حافظ زمانه» با یادآوری این که هم حافظ و هم شریعتی در اندیشه و پیشینه‌ی ایرانیان ماندگار شده‌اند، از کشف سرماندگاری اینان و شباهت‌ها و تفاوت‌های شریعتی و حافظ سخن گفته است و نهایتاً کتاب با گفتار «از شریعتی» خاتمه یافته؛ گفتاری که در آن، دکتر عبدالکریم سروش برای اولین بار به ذکر جزئیات خاطراتی از اتمام درگذشت مرحوم دکتر شریعتی پرداخته است و از دوستی‌ها و دشمنی‌های با او سخن گفته و مهم‌ترین دستاورد مکتب فکری او را به نقد کشیده است.

در پایان از مؤسسه‌ی معرفت و پژوهش برای آماده‌سازی این اثر و آقای هومان دوراندیش برای بازخوانی نهایی کتاب قدردانی می‌گردد.

مؤسسه فرهنگی صراط

فهرست مطالب

۱	پیشگفتار
۳	درس‌ها و عبرت‌های نهضت شریعتی
۳۷	شریعتی و جهان جدید
۷۱	شریعتی و پروتستان‌تیسیم (بخش اول)
۱۰۳	شریعتی و پروتستان‌تیسیم (بخش دوم)
۱۳۷	شریعتی و فلسفه
۱۶۳	شریعتی و غرب
۱۹۷	شریعتی و فلسفه‌ی تاریخ
۲۲۵	شریعتی؛ حافظ زمانه
۲۴۷	از شریعتی
۲۸۹	نمایه‌ها

پیشگفتار

به نام خدا

آشتی دادن اسلام و انقلاب یا تفسیر انقلابی اندیشه‌ها و آرمان‌های اسلامی از دستاوردهای ماندگار و بحث‌انگیز دکتر علی شریعتی است که روشنفکران دینی را همواره به کاوش و چالش فراخوانده است. در روزگاری که تفسیر دمکراتیک اسلام در دستور کار کثیری از نواندیشان دینی قرار دارد، این امر شاید شگفت بنماید اما اگر عرصه‌ی نظر را فراخ‌تر کنیم شدت آن شگفتی کاهش خواهد پذیرفت. دنیوی کردن دین یا آشتی دادن اسلام و مدرنیته، همان عرصه‌ی فراخی است که جهاد پیشین شریعتی و جهاد امروزمین پاره‌ای از نواندیشان را در یک راستا و ردیف قرار می‌دهد. رسالت شریعتی البته برانداختن بود نه ساختن و رسالت امروزیان مدیریت کردن و سامان دادن به جامعه‌ای است که غسلی انقلابی برآورده اما همچنان چشمی به مدرنیته دارد و سنت اسلامی هم در آن به تمام قامت حاضر است و سیاست و صنعت و قانون را درون‌مایه و جهت می‌بخشد و همین است دلیل آن‌که شریعتی به ستر اسلام و انقلاب رو می‌کرد و امروزیان به ستر اسلام و دموکراسی.

اما چالش بزرگ فراوی نواندیشان امروز که راه‌شان را از پیشروان دیروز تمایز می‌بخشد این است که تا منزلت تاریخی و معرفت‌شناختی دین و انتظارات ما از دین تبیین خردپسند نیابد، بهره‌جستن امروزینه از آموزش‌های آن و پوشاندن پوستین انقلاب یا مردم‌سالاری بر آن روا نمی‌نماید و روشنفکری دینی اینک در چالش با این پرسش است.

چنین است که گفتگو با شریعتی هنوز هم نیکو و سودمند می‌افتد و کتاب حاضر کوششی سخت فروتنانه است بدین منظور و در این راستا، گرچه دیری است از القاء غالب سخنان مکتوب در این کتاب گذشته است، دوستان جوان به من اطمینان داده‌اند که هنوز هم در خواندن آن فایده‌تی می‌یابند و همین مرا به طبع آن کهنه‌مقال‌ها دلیرتر کرد به‌ویژه که دوستان فرهیخته‌ی من، هومن پناهنده و جلال توکلیان، در کار ویرایش آن رنج‌ها بردند و مرا شرمسار و سپاسگزار خود کردند. امیدوارم خوانندگان پرسش‌جو و پرسش‌گر، همین که کتاب را پس از خواندن فرومی‌نهند، انبانی فربه از سؤال را با خود بردارند که این خود پاداش خواننده و نویسنده است.

آقای محمد حسین سیفی مدیر محترم مؤسسه‌ی فرهنگی صراط را باید سپاس ویژه نهاد که در آراستن و ویراستن این مجموعه، کاری ویژه کرد و بر حسنات خود و برکات صراط افزود. و مَنّت خدای را عزّوجلّ که همه‌ی نیکی‌ها از اوست.

عبدالکریم سروش

اسفند ماه

یکهزار و سیصد و هشتاد و چهار